

Nizar El Imrani

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny UŚ, Instytut Języków Romańskich i Translatoryki, Zakład Badań Iberyjskich i Latinoamerykańskich
Uniwersytet w Maladze, Wydziału Nauk Humanistycznych
Instituto Cervantes w Tetuanie

***Huruf al-dżar* w arabskim: między anglosaskim genetivem a siedmioma polskimi przypadkami**

W podręcznikach do nauczania języka arabskiego *Mastering Arabic*¹, a także według wielu badań na podstawie języka angielskiego² oraz polskich³ zostało ustalone, że *al-dżar* to genetiv.

W przypadku gramatyki kontrastywnej angielsko-arabskiej analiza porównawcza jest jak najbardziej owocna, ale w kontekście nauczania Polaków języka arabskiego, gdzie w języku polskim występuje siedem przypadków, sprawa wymaga rewizji. Już w późniejszych badaniach określono, że po *huruf al-dżar* nie zawsze występuje dopełniacz. *Huruf al-Dżar* funkcjonują również z innymi przypadkami, takimi jak narzędnik (instrumental) czy miejscownik (lokativ)⁴.

Obiektem naszego badania jest dwumian: partykuła *harf* + rzeczownik w języku arabskim. Konkretnie *huruf al-dżar*. Większość tych partykuł może być traktowana jako przyimki, ale, jak zobaczymy, nie wszystkie pasują do klasycznej definicji, tak jak w przypadku *kaf*⁵.

¹ J. Wightwick, *Mastering Arabic*, London 1999, s. 57–59.

² R. Al Shalabi, G. Kanaan, *Constructing an Automatic Lexicon for Arabic Language*, "International Journal of Computing & Information Sciences" 2004, Vol. 2, No. 2; J. Owens, *The syntactic basis of Arabic word classification*, "Arabica" 1989, t. XXXVI; F. Scholer, F.A. Nwesri, S.M.M. Tahaghoghi, *Stemming Arabic Conjunctions and Prepositions In Proceedings of SPIRE*, 2005.

³ J. Danecki, *Gramatyka języka arabskiego*, Warszawa 2001, s. 457–458.

⁴ K.C. Ryding, *A reference grammar of modern standard Arabic*, London 2005, s. 367–386.

⁵ Tamże, s. 374.

Na podstawie gramatyki języka arabskiego najpierw wymienimy te partykuły, a potem porównamy, analizując odpowiedni przypadek oraz jego strukturę w języku polskim. Zastanówmy się, czy określenie *al-dżar* jako genitiv (dopełniacz) jest adekwatne w kontekście gramatyki kontrastywnej polsko-arabskiej oraz nauczania Polaków języka arabskiego.

Wybranie systemu przypadków w języku polskim jako odnośnika wyjaśni nam zgodność funkcjonalną między arabskimi partykułami, zawsze związanymi z przypadkiem *al-dżar*, a przypadkami w języku polskim. Następnie omówimy struktury gramatyczne w języku polskim, a także odpowiednie przypadki.

Korpusem naszego badania, o ile jest to możliwe, będzie Koran, ponieważ zawsze był on źródłem struktur gramatycznych w języku arabskim, między innymi również w pracy doktorskiej *The grammar grew up in the lap of the Holy Quran. So the Quran is the Origin of Arabic grammar*⁶ oraz w książkach o gramatyce języka arabskiego, opracowanych na podstawie Koranu i Sunny. Przykładami są: *Gramatyka praktyczna od Koranu i Sunny*⁷ lub *Składnia na podstawie Koranu*⁸.

Badane przez nas partykuły to: *al-ba'*, *min*, *ila*, *'an*, *'ala*, *fi*, *al-kaf*, *al-lam*, *rabbu*, *hatta*, *muddu*, *mundu*, *laʔ al-kasm*, *t'aa al-kasm*, *hala*, *'ada*, *hasza*.

Partykuła *al-ba'*

Pierwsza partykuła, zawsze enklityczna, często jest związana z narzędnikiem. Oto przykłady z korpusu:

1. *amsaktu bijedika* tłumaczone na polski „Trzymałem cię za rękę” w tym przypadku partykuła *al-ba'* jest odpowiednikiem przyimka *za*, a struktura gramatyczna to: *za* + biernik.
2. *marartu bidarika* – „przechodziłem przez twój dom”, w tym przypadku odpowiedni przyimek to *przez*, a struktura: *przez* + biernik.
3. *akaltu bilmil'akati* – „jadłem łyżeczką”, tutaj występuje bez przyimka w języku polskim: + narzędnik.
4. *uksimu billahi* – „Na Boga przysięgam”, struktura: *na* + biernik.
5. *la mina annasi man jakulu amanna billahi la biljałmi al-ahir la ma hum bimū'minin*⁹ – „Wśród nich są tacy, którzy mówią: «Wierzmy w Boga i w Dzień Ostatni!» Lecz oni wcale nie są wierzącymi”, struktura: *w* + biernik.
6. *lakad nasarahumu allahu bibadri*¹⁰ – „Bóg przyniósł im zwycięstwo pod Badrem”, struktura: *pod* + narzędnik.
7. *innahu jakimu bihada al-bejt* – „przebywa w tym domu”¹¹, struktura: *w* + miejscownik.
8. *kad ra'jtu miraran bi'ajni* – „Wielekroć widziałem na własne oczy”¹², struktura: *na* + biernik. Dosłownie widziałem moimi oczami, struktura + narzędnik.

⁶ M. Gul, A. Muqim, *Grammatical Rules in the Balance of the Quranic Reading*, Islamabad 2004.

⁷ J. Ibn Ibrāhīm, F. Ibrahim Maghribi, *Nahw al-tatbiqi min al-Qur'an wa-al-Sunnah*, Tanta 2001.

⁸ A. Yunes Bashir, *Nahw fi dalal al Qur-an al Karim*, Jordania 1998.

⁹ J. Bielawski, *Koran. Z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył Józef Bielawski*, Warszawa 1986, 1:8.

¹⁰ J. Danecki, *Gramatyka...*, dz. cyt., s. 460.

¹¹ Tamże, s. 460.

¹² Tamże, s. 461.

9. *dahabtu bilmaridi ila attabibi* – „poszedłem z chorym do lekarza”¹³, struktura: *z* + narzędnik.
10. *kana akbar minhu bi’aszrati sanalat* – „był starszy od niego o dziesięć lat”¹⁴, struktura: *o* + biernik.

Partykuła *mín*

1. *sarat mina addari ila-lmadrasati la rabat mina adduha ila adduhr* – „poszła z domu do szkoły i nie była obecna od rana do południa”, w tym przypadku mamy dwie opcje: *od* lub *z*, w konstrukcjach z polskim dopełniaczem struktura: *od* + dopełniacz i *z* + dopełniacz.
2. *al-ladi dża’ala lakum al’arda firasza la assama’a bina’an la anzala mina assama’i ma’an fa’ahradża bihi mina attamarati rizkan lakum fala tadż’alu lilahi andadan la antum ta’alamun*¹⁵ – „On jest Tym, który uczynił dla was ziemię posłaniem, niebo – budowlą. On spuścił z nieba wodę i sprawił, że dzięki niej wyrosły owoce jako zaopatrzenie dla was. Nie dawajcie więc Bogu równych, skoro wy wiecie”, struktura: *z* + dopełniacz.
3. *ahafu mina al-malti* – „boję się śmierci”, bez przyimka, struktura: + dopełniacz.
4. *la ida nadżdżajnakum min ali fir’alna jasumunakum su’a al-’adabi judbihuna abna’akum la jastahjuna nisa’akum*¹⁶ – „I oto wybawiliśmy was od ludzi Faraona, którzy nakładali na was ciężką karę, zabijali waszych synów, a pozostawiali przy życiu wasze kobiety”, struktura: *od* + dopełniacz.
5. *la ladina ju’minuna bima unzila ilejka la ma unzila min kablika la bil’ahirati hum jukinun*¹⁷ – „I dla tych, którzy wierzą w to, co tobie zesłaliśmy, i w to, co zostało zesłane przed tobą; oni wierzą mocno w życie ostateczne”, struktura: *przed* + narzędnik.
6. *la mina annasi man yakulu a’manna billahi la biljałmi al-ahir la ma hum bimū’minin*¹⁸ – „Wśród nich są tacy, którzy mówią: «Wierzmy w Boga i w Dzień Ostatni!» Lecz oni wcale nie są wierzącymi”, struktura: *wśród* + miejsownik.
7. *la baszir alladina amanu la’amilu assalihatin anna lahum džannatin tadżri min tahtihā al-anharu kullama ruziku la mina min tamaratin*¹⁹ – „I zwiastuje radosną wieść tym, którzy uwierzyli i czynili dobre dzieła, iż dla nich będą ogrody, gdzie w dole płyną strumyki. Ilekroć są zaopatrywani w jakiegokolwiek owoce z nich”, struktura: *w* + biernik.
8. *mata min iltihabi arri’ati* – „zmarł na zapalenie płuc”²⁰, struktura: *na* + biernik.

¹³ Tamże, s. 460.

¹⁴ Tamże, s. 462.

¹⁵ J. Bielawski, *Koran...*, dz. cyt., 2:22.

¹⁶ Tamże, 2:49.

¹⁷ Tamże, 4:2.

¹⁸ Tamże, 8:1.

¹⁹ Tamże, 25:2.

²⁰ J. Danecki, *Gramatyka...*, dz. cyt., s. 465.

Partykuła *ila*

1. *saharat ila al-faghri* – „siedziała (aż) do rana”, struktura: *do* lub *aż do* + dopełniacz.
2. W polskich konstrukcjach *na* + biernik, czyli rekcja czasownika ruchu *sarat min ad-dari ila al-dżamia* – „poszła na uniwersytet”.
3. W archaicznych konstrukcjach struktura: *ku* + celownik, *taładżdżaha ila al-madina*²¹ – „skierował się ku miastu”.
4. *kala rabbi assidżnu ahabbu ilaya mimma jad’unani ilayhi*²² – „Panie mój! Więzienie jest miłsze dla mnie aniżeli to, do czego one mnie namawiają”, struktura: *dla* + dopełniacz.
5. *asztaktu ilejki* – „tęsknię za tobą”, struktura: *za* + narzędnik. W dawnych konstrukcjach *po tobie* – *po* + miejscownik.

Partykuła *an*

1. *la attaku jalman la tadżzi nafsun ’an nafsın szej’an*²³ – „I bójcie się Dnia, kiedy dusza nie będzie mogła zapłacić niczym za drugą duszę”, struktura: *za* + biernik.
2. *bal zujina alladina kafaru makruhum la suddu ’ani ssabili la men judlil allahu fima lahu min hadin*²⁴ – „Ależ nie! Upiększony został podstęp tym, którzy nie uwierzyli; oni zostali odsunięci od drogi. A kogo Bóg sprowadzi z drogi, ten nie będzie miał żadnego przewodnika”, struktura: *od* + dopełniacz.
3. *la nabbi’hum ’an dajfi ibrahima*²⁵ – „I obwieść im o gościu Abrahama!”, struktura: *o* + miejscownik.
4. *’an ’omar bnu al-hattab* – „przez Omara Bnu Al-Khattabiego”, struktura: *przez* + biernik.

Partykuła *’ala*

1. *la allah fassala ba’dakum ’ala ba’din fir-rizk*²⁶ – „Bóg wywyższył jednych z was nad drugimi w rozdziale swoich dóbr”, struktura: *nad* + narzędnik.
2. *la la takulu lima tasifu alsinatukum al-kadiba hada halalun la hada haramun li’afstaru ’ala allahi al-kadiba inna al-ladina jafjaruna ’ala allahi al-kadiba la juflihun*²⁷ – „Nie mówcie więc według tego, co opisują kłamliwie wasze języki: «To jest dozwolone, to jest zakazane!» – w tym celu, aby wymyślić przeciwko Bogu kłamstwo. Nie będą szczęśliwi ci, którzy wymyślają przeciw Bogu kłamstwo!”, struktura: *przeciw* + celownik.

²¹ Tamże, s. 467.

²² J. Bielawski, *Koran...*, dz. cyt., 12:32.

²³ Tamże, 2:48.

²⁴ Tamże, 13:33.

²⁵ Tamże, 15:51.

²⁶ Tamże, 71:16.

²⁷ Tamże, 116:16.

3. *la faddalna hum 'ala katirin mimman halakna tafdila*²⁸ – „My wyróżniliśmy ich wielkim wyróżnieniem ponad wielu spośród tych, których stworzyliśmy”, struktura: *ponad* + miejscownik.
4. *la kur 'anan faraknahu litakara 'ahu 'ala an-nasi 'ala muktin la nazzalnahu tanzila*²⁹ – „I Koran podzieliliśmy, abyś go recytował ludziom powoli. I zsyłaliśmy go stopniowo”, struktura: + celownik.
5. *la nahszuru hum jałma al-kijamati 'ala ladžuhihim 'umija la bukman*³⁰ – „My zbierzemy ich w Dniu Zmartwychwstania – na ich twarzach, ślepych, niemych”, struktura: *na* + miejscownik.
6. *adźbara 'ala*³¹ – „zmusić do czegoś”, struktura: *do* + dopełniacz.

Partykuła *fi*

1. *la kul alhamdu lillahi al-ladi lam jattahid lałada la lam jakun lahu walijjun min al-dulli*³² – „I powiedz: Chwała niech będzie Bogu, który nie wziął sobie żadnego syna, który nie ma żadnego współtowarzysza w królestwie, który nie ma żadnego opiekuna przeciw ponizeniu! Wysławiaj Go, głosząc: Bóg jest wielki!”, struktura: *w* + miejscownik.
2. *adrusu fi al-dżam'itati* – „studuję na uniwersytecie”, struktura: *na* + miejscownik.
3. *natamaszsa fi al-madinati* – „chodzimy po mieście”, struktura: *po* + miejscownik.
4. *fi as-sa'a al-laħidati* – „o godzinie pierwszej”, struktura: *o* + miejscownik.
5. *ta'ammaktu fi al-maudu'* – „zagłębiałem się w temat”, struktura: *w*+ biernik.

Partykuła *al-kaf*

1. *la adkuruhu kama hadakum la in kuntum min kablihi lamin ad-dallin*³³ – „Wspominajcie Go, jak was poprowadził na drogę prostą, chociaż przedtem byliście między błądzącymi”, struktura: *jak* (sposób).
2. *la al-kamara kaddarnahu manazila hatta 'alda kal'ur dżuni al-kadim*³⁴ – „I Księżyc – ustanowiliśmy dla niego stacje, aż staje się jak sucha gałąź palmowa”, struktura: *jak* (podobieństwo).

²⁸ Tamże, 70:17.

²⁹ Tamże, 106:17.

³⁰ Tamże, 97:17.

³¹ J. Danecki, *Gramatyka...*, dz. cyt., s. 471.

³² J. Bielawski, *Koran...*, dz. cyt., 111:17.

³³ Tamże, 198:2.

³⁴ Tamże, 39:36.

Partykuła *al-lam*

1. *alhamdu lillahi rabbi al-'alamin*³⁵ – „Chwała Bogu, Panu światów”, struktura: + celownik.
2. *dalika al-kitabu la rajba fih hudan lilmuttakin*³⁶ – „To jest Księga – nie ma co do tego żadnej wątpliwości – droga prosta dla bogobojnych”, struktura: *dla* + dopełniacz.
3. *la ida kala rabbaka limala'ikati inni dza'ilun fi al-ard halifa*³⁷ – „I oto powiedział twój Pan do aniołów: Ja umieszczę na ziemi namiestnika”, struktura: *do* + dopełniacz.
4. *la aminu bima anzaltu musaddikan lima ma'akum*³⁸ – „Wiercie w to, co Ja zesłałem, potwierdzaj prawdziwość tego, co wy posiadacie”, struktura: + dopełniacz.
5. *liahir marra*³⁹ – „po raz ostatni”, struktura: *po* + biernik.
6. *asztakejtu laki*⁴⁰ – „tęskniłem za tobą/po tobie”, struktura: *za* + narzędnik lub *po* + celownik.

Partykuła *hatta*

1. *la a'bud rabbaka hatta ja'atika al-jakin*⁴¹ – „Czcij twego Pana, aż przyjdzie do ciebie pewność!”, struktura: *aż* + czasownik.
2. *la al-kamara kaddarnahu minazila hatta 'alda kal'ur dżuni al-kadim*⁴² – „I Księżyc – ustanowiliśmy dla niego stacje, aż staje się jak sucha gałąź palmowa”, struktura: *aż* + czasownik.
3. *hatta anta* – „nawet ty”, struktura: *nawet* + mianownik.
4. *hatta al-ma't* – „aż do śmierci”, struktura: *aż do* + dopełniacz.

Partykuły *mud, mundu*

1. *lam ukallimuhu mundu talatati ajjam* – „nie rozmawiam z nim od trzech dni”, struktura: *od* + dopełniacz (czasowy).

Partykuły *la al-kasm, taa al-kasm*

1. *kalu tallahi lakad'alimtum ma dżina linuufsida fi al-ardi la ma kunna sarikin*⁴³ – „Oni powiedzieli: «Na Boga! Wy przecież wiecie, że nie przyszliśmy tutaj, aby szeregować zgorzenie na tej ziemi, i nie jesteśmy złodziejami»”, struktura: *na* + dopełniacz.
2. *la allahi* – „na Boga”, struktura: *na* + dopełniacz.

³⁵ Tamże, 2:1.

³⁶ Tamże, 2:2.

³⁷ Tamże, 30:2.

³⁸ Tamże, 41:2.

³⁹ J. Danecki, *Gramatyka...*, dz. cyt., s. 460.

⁴⁰ Tamże, s. 460.

⁴¹ J. Bielawski, *Koran...*, dz. cyt., 99:15.

⁴² Tamże, 39:36.

⁴³ Tamże, 12:72.

Partykuły *hasza, ada, khala*

1. *szibhu dżazira al-'arabi madżhulatun khala al-jemen*⁴⁴ – „Półwysep arabski jest nieznan z wyjątkiem Jemenu”, struktura: *z wyjątkiem* + dopełniacz.

<i>al-ba'</i>	<i>za</i> + biernik <i>przez</i> + biernik + narzędnik <i>na</i> + biernik <i>w</i> + biernik <i>pod</i> + narzędnik <i>w</i> + miejscownik <i>na</i> + biernik <i>z</i> + narzędnik <i>o</i> + biernik
<i>min</i>	<i>od</i> + dopełniacz <i>z</i> + dopełniacz + dopełniacz <i>przed</i> + narzędnik <i>wśród</i> + miejscownik <i>w</i> + biernik <i>na</i> + biernik
<i>ila</i>	<i>do</i> + dopełniacz <i>aż do</i> + dopełniacz <i>na</i> + biernik <i>ku</i> + celownik <i>dla</i> + dopełniacz <i>za</i> + narzędnik
<i>an</i>	<i>w</i> + miejscownik <i>za</i> + biernik <i>od</i> + dopełniacz <i>o</i> + miejscownik <i>przez</i> + biernik

⁴⁴ J. Danecki, *Gramatyka...*, dz. cyt., s. 482–483.

<i>ala</i>	<i>po</i> + celownik <i>na</i> + biernik <i>nad</i> + narzędnik <i>przeciw</i> + celownik <i>ponad</i> + miejscownik + celownik <i>na</i> + miejscownik <i>do</i> + dopełniacz
<i>fi</i>	<i>w</i> + miejscownik <i>na</i> + miejscownik <i>po</i> + miejscownik <i>o</i> + miejscownik <i>w</i> + biernik
<i>kaf</i>	<i>jak</i> + mianownik (sposób) <i>jak</i> + mianownik (podobieństwo)
<i>al-lam</i>	+ celownik <i>dla</i> + dopełniacz <i>do</i> + dopełniacz + dopełniacz <i>po</i> + biernik <i>za</i> + narzędnik <i>po</i> + celownik
<i>hatta</i>	<i>aż</i> + czasownik <i>do</i> + dopełniacz <i>nawet</i> + mianownik
<i>mud, mundu</i>	<i>od</i> + dopełniacz
<i>laʾ al-kasm, taa al-kasm</i>	<i>na</i> + dopełniacz
<i>hasza, ada, khala</i>	<i>prócz, oprócz</i> + dopełniacz

Wnioski

Wyniki są oczywiste: z jednej strony nie wszystkie *huruf al-dzar*, partykuły, są przyimkami. Z drugiej strony po przetłumaczeniu tych partykuł na język polski razem z odpowiednim czasownikiem lub rzeczownikiem w strukturze gramatycznej pojawiają się nie tylko dopełniacz, lecz 6 do 7 możliwych przypadków. Z punktu widzenia funkcjonalności oraz gramatyki kontrastywnej analiza tych partykuł w kontekście języka polskiego oraz nauczania Polaków języka arabskiego wciąż wymaga dokładnej rewizji.

Bibliografia

- Al Shalabi R., Kanaan G., *Constructing an Automatic Lexicon for Arabic Language*, “International Journal of Computing & Information Sciences” 2004, Vol. 2, No. 2.
- Bielawski J., *Koran. Z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył Józef Bielawski*, Warszawa 1986.
- Danecki J., *Gramatyka języka arabskiego*, Warszawa 2001.
- Dukes K., Buckwalter T., *A Dependency Treebank of the Quran using traditional Arabic grammar*, The 7th International Conference on Informatics and Systems – INFOS, Kair 2010.
- Gul M., Muqim A., *Grammatical Rules in the Balance of the Quranic Reading*, Islamabad 2004.
- Ibn Ibrāhīm J., Ibrahim Maghribi F., *Nahw al-tatbiqi min al-Qur'an wa-al-Sunnah*, Tanta 2001.
- Owens J., *The syntactic basis of Arabic word classification*, “Arabica” 1989, Vol. XXXVI.
- Ryding K.C., *A reference grammar of modern standard Arabic*, London 2005.
- Scholer F., Nwesri F.A., Tahaghoghi S.M.M., *Stemming Arabic Conjunctions and Prepositions In Proceedings of SPIRE*, 2005.
- Wightwick J., *Mastering Arabic*, London 1999.
- Yunes Bashir A., *Nahw fi dalal al Qur-an al Karim*, Jordania 1998.

Abstract

Huruf al-džar in arabic: between the Saxon genitive and seven Polish cases

The object of our study is the structure: particle *harf*+ noun in Arabic. Specifically *huruf al-džar*. The textbooks for teaching the Arabic language and a several studies based on English and Polish established that *al-džar* is genitiv. In the case of contrastive English-Arabic grammar, comparative analysis is most revealing, but in the context of teaching the Arabic language to Poles where in the Polish language there are seven cases, the matter requires revision. On the basis of the Arabic grammar, we will mention them, and then compare and analyze the appropriate case and its structure in the Polish language.

Keywords: huruf al-džar, genitive, Polish cases, contrastive grammar, Arabic grammar